

Exposeren

binnen

beeldende therapie

Naam: Guusje Sesink (1541138)
Frederieke van Waalwijk van Doorn (1536285)

Inleverdatum: 27 mei 2011

Consulent: Jaap Driest

Beoordelaar: Paul Tuithof

Praktijkproject (8ec)

Vierde jaar Voltijd

Inhoud

Plan van aanpak	Pagina 1
Het product	Pagina 8
Onderbouwend proces verslag	Pagina 15
Het verloop van het proces	Pagina 15
Methodische uitgangspunten	Pagina 16
Doelgroep	Pagina 16
Feedback evaluatiegroep	Pagina 17
Reflectie op feedback	Pagina 21
Wat hebben we ervan geleerd	Pagina 22
Aanbevelingen	Pagina 22
Bijlage – eerder gemaakte versies	Pagina 24

Plan van aanpak

Onderwerp en Productbeschrijving:

Vorig jaar hebben wij stage gelopen bij I-Psy, een interculturele psychiatrie-instelling in Amsterdam. Bijzonder aan deze stage was dat we mochten meewerken aan de tentoonstelling “The eye of the beholder”, waarin werk van psychiatrische patiënten in de WM Gallery in Amsterdam werd getoond aan het publiek. Wij hebben de patiënten intensief begeleid in het open atelier van de instelling. Daarnaast hebben we veel organisatorische taken op ons genomen. We zijn binnen deze tentoonstelling enorm gegroeid en we hebben veel kennis en ervaring opgedaan die we zouden willen delen met andere geïnteresseerden. Het productgericht werken en exposeren van werk van een doelgroep was voor ons een nieuwe ervaring. Binnen de opleiding heeft naar ons idee de nadruk altijd gelegen op het procesgericht werken binnen beeldende therapie. We zijn van mening dat er meer aandacht mag komen binnen de opleiding voor hetgeen wij hebben ervaren, namelijk het zelfstandig werken van volwassen patiënten binnen een open atelier en het exposeren of uitdragen van beeldende producten aan een publiek. Hier liggen wat ons betreft nieuwe en innovatieve therapeutische werkwijzen en waardes die het vak beeldende therapie kunnen verrijken.

Naar aanleiding van de tentoonstelling zijn we gevraagd om mee te schrijven aan een boek van Truus Wertheim, zelf beeldend therapeut met veel ervaring, die zich interesseert voor de combinatie van kunst en psychiatrie, waar de tentoonstelling een goed voorbeeld van is. Wij hebben de mogelijkheid gekregen een hoofdstuk te schrijven over onze belevenissen, ervaringen en opgedane kennis op dit gebied. Wij zijn gevraagd omdat Truus Wertheim ook graag geluid wil horen van de nieuwste generatie beeldende therapeuten (in opleiding) en verschillende invalshoeken wil benaderen. Dit hoofdstuk zouden wij graag als vorm willen inzetten voor ons afstudeerproduct, aangezien het onderwerpen beschrijft waarin we zeer geïnteresseerd zijn en het ons de mogelijkheid geeft ons te ontwikkelen in het professionaliseren binnen dit vaktherapeutische thema.

We hebben tijdens de stage gemerkt dat het toewerken naar een tentoonstelling erg veel complexiteit met zich meedraagt waarbij zorgvuldigheid van groot belang is. Deze complexiteit kan niet worden onderschat en hier willen wij graag

voor waken. Wij willen ons daarom in het boek gaan richten op de voorwaarden waarbinnen een dergelijke tentoonstelling wordt georganiseerd. Deze voorwaarden dienen er toe dat men komt tot een doordachte organisatie waarbinnen een zo groot mogelijke therapeutische waarde wordt gecreëerd voor patiënten. Wij willen ons dan met name richten op het creëren van vertrouwen, doelstellingen en organisatiestructuur.

Dit boek en daarbinnen ons hoofdstuk wordt geschreven voor mensen die zich interesseren voor kunst in combinatie met psychiatrie. In de afgelopen jaren zijn er al vaker tentoonstellingen georganiseerd waarin outsiderkunst centraal stond. Met outsider wordt bedoeld: kunstenaar met bepaalde psychische of psychiatrisch problematiek. Deze tentoonstellingen kunnen worden bestempeld als populair, aangezien het psychiatrische element mensen nieuwsgierig maakt. Wij vragen ons af of de nadruk op het psychiatrische element voor de patiënten ook altijd een goede uitwerking heeft. Met dit onderwerp hebben we bij de organisatie van de tentoonstelling veel te maken gehad. Bewustwording hiervan kan tot nieuwe inzichten leiden voor zowel organisatoren als behandelaars. Met dit hoofdstuk willen we geïnteresseerden aan het nadenken zetten over dit vraagstuk en andere dilemma's die komen kijken bij het exposeren van werk van psychiatrische patiënten.

Het hoofdstuk moet in de eerste plaats goed leesbaar en te volgen zijn voor een breed publiek. Met breed publiek bedoelen we zowel voor behandelaars en gerelateerden binnen de gezondheidszorg als voor mensen buiten het vakgebied die interesse tonen voor dit onderwerp. Het is van belang dat het hoofdstuk voldoet aan de inhoudelijke eisen en stijl die van ons gevraagd wordt vanuit de redactrice. Wij zijn er op uit om met ons hoofdstuk mensen aan het denken te zetten, vragen op te roepen en verdieping te bewerkstelligen, waardoor het onderwerp meer aandacht krijgt, maar ook ontwikkeling te weeg brengt in het voordeel van de doelgroep. Verder moet het voldoen aan de kwaliteitseisen voor het praktijkproduct die door de opleiding wordt gesteld.

Met dit praktijkproduct willen we ons competent maken op het gebied van innovatie binnen het vakgebied beeldende therapie. Daarnaast zal dit praktijkproduct ons er toe brengen een eigen visie en methodiek te ontwikkelen gerelateerd aan het thema. Ook zullen we meer leren over het promoten en uitdragen van beeldende therapie aan een groot publiek. Aan het boek schrijven

verschillende disciplines mee, zoals beeldend therapeuten, antropologen in de kunst, psychologen en psychiaters. Binnen dit project hopen we ons verder te ontwikkelen in het samenwerken binnen een multidisciplinaire setting.

Verkenning van het onderwerp

Doelgroep

Aan de tentoonstelling hebben 24 psychiatrische patiënten deelgenomen met verschillende culturele achtergronden. I-psy behandelt patiënten met angststoornissen, depressie, problematiek op het gebied van introuwen, opvoedingsproblemen, psychotrauma, en somatische klachten. Het gaat om een ambulante behandeling. De patiënten worden door psychologen en psychiaters doorgestuurd naar beeldende therapie en krijgen een passende behandeling. Een groot aandeel deelnemers van de tentoonstelling deden ook mee aan het open atelier. Het open atelier wordt een aantal keer per week gegeven. Patiënten werken zelfstandig aan persoonlijke thema's die in de behandeling naar voren komen. Ook geeft het de patiënten de mogelijkheid te ontwikkelen op artistiek niveau. Het is een veilige plek die wordt begeleid door een beeldend therapeut. De deelname van de tentoonstelling is niet direct gebaseerd op de achtergrond of problematiek van de patiënt. De patiënt kon zelf kiezen voor deelname.

Adresgroep

Ons onderwerp betreft een breder kader dan alleen beeldende therapie, het heeft namelijk betrekking tot de organisatie van kunst en psychiatrie. Dit kan binnen een therapeutische setting plaatsvinden, maar zeker ook daarbuiten. De therapeutische invalshoek stellen wij op de voorgrond, maar overeenkomsten zijn ook te vinden binnen andere vakgebieden. Hierbij kan gedacht worden aan psychologen en psychiaters die werken met volwassen psychiatrische patiënten. Maar ook aan de vakgebieden kunst en educatie, kunst en economie, cultureel management en culturele maatschappelijke vorming.

Evaluatiegroep

Aangezien meerdere deskundigen meeschrijven aan het boek, leek het ons relevant om deze mensen om feedback te vragen voor ons praktijkproduct. Ze beslaan meerdere vakgebieden en zijn zeer verbonden met het product. De volgende deskundigen worden gevraagd:

Truus Wertheim: Beeldend Therapeut

Annelies Wasmann: Beeldend Therapeut

Sebastian Rypson: Antropoloog in de kunst / Curator

Theo Festen: Psycholoog / Psychotherapeut / Vertaler / Dichter

Fasering van activiteiten

Lijst van activiteiten:

1. Uitzoeken wat er van ons wordt verwacht m.b.t. keuze van specificatie van ons hoofdstuk en de bedoeling van het boek
2. Meedenken en helpen in het zoeken van sponsors voor het boek
3. Schrijven van een eerste opzet, waarin de kern van wat we willen overbrengen vorm krijgt
4. De eerste opzet bespreken met redactrice
5. Eerste opzet herschrijven
6. Tweede opzet bespreken met redactrice
7. Tweede opzet herschrijven
8. Derde opzet bespreken met redactrice
9. Derde opzet verbeteren
10. Deelnemen aan de groepsbijeenkomst waarin vorderingen worden doorgenomen
11. Schrijven van de inleiding van het hoofdstuk en kernpunten
12. Inleiding bespreken met redactrice
13. Inleiding aanpassen
14. Afspraak met de consultant over mogelijkheid praktijkproduct
15. Schrijven van plan van aanpak
16. Schrijven over de complexiteit van de tentoonstelling
17. Schrijven over doelstellingen binnen de tentoonstelling
18. Schrijven over de organisatiestructuur binnen de tentoonstelling
19. Geschreven hoofdstuk bespreken met redactrice
20. Veranderen van werkschema voor het hoofdstuk
21. Hoofdstuk herschrijven

22. Hoofdstuk bespreken met redactrice
23. Feedback verbeteren
24. Stijlfouten bespreken met redactrice
25. Stijlfouten verbeteren
26. Feedback van consulent
27. Afronden van product
28. Feedback vergaren van evaluatiegroep
29. Feedback integreren in product
30. Procesverslag schrijven
31. Inleveren van praktijkproduct bij de opleiding

Mijlpalen:

- Komen tot een heldere opzet voor het hoofdstuk die wordt goedgekeurd door de redactrice
- Het ontwikkelen van een werkschema waardoor er een logische en kloppende verhaallijn ontstaat waarin alle elementen die we willen inbrengen terugkomen
- Komen tot een inhoud van het hoofdstuk wat voldoet aan de kwaliteitseisen die van te voren zijn gesteld
- Het geschreven verslag voldoet aan de schrijf –en stijleisen die worden gesteld aan het boek dat wordt gepubliceerd.
- De feedback van de evaluatiegroep is geïntegreerd binnen het product.
- Het procesverslag geeft een duidelijk beeld van het proces naar de afronding van het product toe.

Urentabel Frederieke van Waalwijk van Doorn:

Datum	Projectfase	Activiteiten	Geschatte uren p. activiteit	Contact met
Oktober	Overleg	1	8 uur	Bijeenkomst boek
November	Uitvoering	2	10 uur	Truus Wertheim

November	Uitvoering	3	12 uur	
November	Overleg	4	5 uur	Truus Wertheim
December	Uitvoering	5	10 uur	
December	Overleg	6	5 uur	Truus Wertheim
December	Uitvoering	7	10 uur	
Januari	Overleg	8	5 uur	Truus Wertheim
Januari	Uitvoering	9	10 uur	
Februari	Overleg	10	7 uur	Bijeenkomst boek
Februari	Uitvoering	11	8 uur	
Februari	Overleg	12	5 uur	Truus Wertheim
Februari	Uitvoering	13	7 uur	
17-02	Overleg	14	3 uur	Jaap Driest
02-03	Uitvoering	15	9 uur	
02-03	Uitvoering	16	12 uur	
03-03	Uitvoering	17	12 uur	
03-03	Uitvoering	18	10 uur	
07-03	Overleg	19	5 uur	Truus Wertheim
07-03	Overleg	20	6 uur	Truus Wertheim

Week 10	Uitvoering	21	12 uur	
Week 11	Overleg	22	4 uur	Truus Wertheim
Week 11	Uitvoering	23	10 uur	
Week 12	Overleg	24	5 uur	Truus Wertheim
Week 12	Uitvoering	25	8 uur	
Week 13	Overleg	26	2 uur	Jaap Driest
Week 14	Afronden	27	8 uur	
Week 14	Overleg	28	4 uur	Email contact evaluatiegroep
Week 18	Uitvoering	29	12 uur	
Week 19	Uitvoering	30	5 uur	
Week 21	Afronden	31	3 uur	Consulent en beoordelaar
			Totaal: 231	

Urentabel Guusje Sesink:

Datum	Projectfase	Activiteiten	Geschatte uren p. activiteit	Contact met
Oktober	Overleg	1	8 uur	Bijeenkomst boek

November	Uitvoering	2	10 uur	Truus Wertheim
November	Uitvoering	3	12 uur	
November	Overleg	4	5 uur	Truus Wertheim
December	Uitvoering	5	10 uur	
December	Overleg	6	5 uur	Truus Wertheim
December	Uitvoering	7	10 uur	
Januari	Overleg	8	5 uur	Truus Wertheim
Januari	Uitvoering	9	10 uur	
Februari	Overleg	10	7 uur	Bijeenkomst boek
Februari	Uitvoering	11	8 uur	
Februari	Overleg	12	5 uur	Truus Wertheim
Februari	Uitvoering	13	7 uur	
17-02	Overleg	14	3 uur	Jaap Driest
02-03	Uitvoering	15	9 uur	
02-03	Uitvoering	16	12 uur	
03-03	Uitvoering	17	12 uur	
03-03	Uitvoering	18	10 uur	
07-03	Overleg	19	5 uur	Truus Wertheim

07-03	Overleg	20	6 uur	Truus Wertheim
Week 10	Uitvoering	21	12 uur	
Week 11	Overleg	22	4 uur	Truus Wertheim
Week 11	Uitvoering	23	10 uur	
Week 12	Overleg	24	5 uur	Truus Wertheim
Week 12	Uitvoering	25	8 uur	
Week 13	Overleg	26	2 uur	Jaap Driest
Week 14	Afronden	27	8 uur	
Week 14	Overleg	28	4 uur	Email contact evaluatiegroep
Week 18	Uitvoering	29	12 uur	
Week 19	Uitvoering	30	5 uur	
Week 21	Afronden	31	3 uur	Consulent en beoordelaar
Totaal: 231				

Het Product

In 2008 zijn we begonnen aan het basis jaar van social work op de Hogeschool van Utrecht om vervolgens in het tweede jaar door te stromen naar de opleiding beeldende therapie. We zijn nu allebei 24 jaar en studeren in de zomer van 2011 af. We zijn om verschillende redenen aan de opleiding beeldende therapie begonnen. Nadat Guusje een opleiding Mode Commercie en het propedeuse jaar van Culturele maatschappelijke vorming had afgerond was ze opzoek naar een opleiding waar maatschappelijk betrokkenheid en creativiteit samen kwamen, een studie met meer diepgang. Frederieke was begonnen met de studie 3D design op de Hogeschool van de Kunsten, maar ondervond dat de designkant hiervan haar niet genoeg aansprak. Ze wilde meer samenwerken met mensen en de samenhang tussen psychologie en beeldend werken voldeed aan haar interesse. Nu, na bijna 4 jaar zijn we nog steeds overtuigd van onze keuze voor de studie beeldende therapie. Door de vele stages die we hebben gelopen, hebben we bij meerdere instellingen ervaringen opgedaan. In het derde jaar zijn we beide onze stage bij i-psy, een interculturele psychiatrie in Amsterdam, gaan volgen. Dit was de eerste stage waarbij we ervaring zouden opdoen in het geven van beeldende therapie. We hebben los van elkaar gesolliciteerd, maar dezelfde aspecten aan deze instelling trokken ons aan. Het interculturele aspect was hetgeen wat voornamelijk onze interesse wekte. Tijdens deze stage hebben we zowel individuele therapie als groepstherapie gegeven. De rol van beeldende therapie was nog niet zo groot binnen i-psy, we moesten ons best doen om aan patiënten te komen en de overige disciplines te overtuigen van de toegevoegde waarde van beeldende therapie. Dit deden we door veel te spreken met anderen behandelaren, maar ook door voorlichtingspresentaties te geven, met praktijkvoorbeelden en de activiteiten die werden ondernomen binnen beeldende therapie. Het open atelier was daar een van.

Het open atelier wordt drie keer per week gegeven. Patiënten kunnen zonder afspraak het open atelier binnen lopen, om daar zelfstandig beeldend te werken aan persoonlijke thema's vanuit de therapie, maar tijdens het proces naar de expositie toe ook aan het werk wat zou worden gepresenteerd aan het publiek. Wij begeleidden de open ateliers en de verschillende psychiatrische patiënten die wekelijks naar het open atelier kwamen, we zagen hoe de patiënten volop experimenteerden en al schilderend vormgaven aan hun gedachten en gevoelens.

Als begeleider van het open atelier zorgden we ervoor dat er een prettige sfeer aanwezig was, dat de patiënten rustig en zelfstandig aan het werk gingen en voorzagen in de behoeftes die hierbij kwamen kijken. Tijdens het proces naar de expositie toe kregen we een meer begeleidende rol. Veel van de deelnemers van de expositie kwamen wekelijks naar het open atelier. Hierdoor hadden we veel overzicht over het beeldende proces. Iedereen ging zich steeds meer thuis voelen. Het idee dat deze mensen, die zich elke week ontwikkelden in het beeldend werken, een podium kregen om te exposeren, zorgde ervoor dat we ons hier volledig voor wilden inzetten.

Voor de tentoonstelling maakten we onderdeel uit van een organisatie team van beeldende therapeuten en de curatoren van de WM Gallery.

Ongeveer een half jaar voor de expositie werden er patiënten gevraagd om deel te nemen. Een aantal deelnemers gingen enthousiast aan de slag in het open atelier, sommige deelnemers werkten voornamelijk thuis en anderen werkten hieraan onder begeleiding van de beeldend therapeuten tijdens de therapie. Dit houdt in dat sommige deelnemers ervoor kozen om zelfstandig in de groep van het open atelier te werken, sommigen liever individueel werkten of onder begeleiding van een beeldend therapeut tijdens de individuele therapieën.

We begonnen aan het organisatieproces als contactpersonen voor de deelnemers. Deze rol namen wij op ons omdat wij het grootste deel van de deelnemende patiënten zagen in het open atelier. Als contactpersonen hielden we iedereen op de hoogte, gaven we aan wanneer werk moest worden ingeleverd en deelnemers konden naar ons toekomen met vragen, opmerkingen en eventuele individuele afspraken als dat nodig was. Wij organiseerden bijeenkomsten voor de deelnemers, curatoren en beeldend therapeuten, zodat iedereen elkaar kon leren kennen en onduidelijkheden kon oplossen. Geleidelijk raakten we steeds meer betrokken bij het proces naar de expositie toe en het organisatorische deel hiervan.

Het organisatieproces verliep anders dan we gedacht hadden. Ons takenpakket werd groter, omdat het aan de ene kant nodig was om te voldoen aan alle wensen van de exposerende deelnemers, de curatoren van de galerie en de beeldende therapeuten van i-psy, maar zeker ook omdat we zelf steeds enthousiaster werden over het project.

Achteraf beschrijven we onszelf als onwetend, een beetje naïef. We hadden nog geen duidelijk beeld van wat er allemaal bij een expositie komt kijken. Er zijn vele stress-momenten, valkuilen, dilemma's, conflicten, misverstanden, leermomenten en nieuwe situaties geweest die ons hebben gevormd binnen dit project. De elementen klinken zwaar, maar brachten ons de uitdaging om ons te verdiepen, ons in te leven en de ambitie te ontwikkelen kunst en psychiatrie samen te brengen. We hebben door deze expositie een mening kunnen ontwikkelen als het gaat om het naar buiten brengen en vertonen van werk van mensen met een psychische of psychiatrische achtergrond. In dit hoofdstuk willen we enkele onderwerpen naar voren brengen die laten zien dat de begrippen kunst en psychiatrie niet zomaar een verbinding aangaan en dat de complexiteit van zo'n expositie erg veel zorgvuldigheid vraagt van de organisatoren.

Binnen het organisatieteam waren er verschillende visies op het concept van de expositie, en dan met name als het ging over hoe de expositie naar buiten toe werd gepresenteerd. De beeldend therapeuten en curatoren hadden verschillende meningen en belangen over in hoeverre het psychiatrische aspect van de deelnemers een rol moest spelen in de presentatie. Zolang er een duidelijke lijn ontbrak was het moeilijk om hier helder in te zijn ten opzichte van de deelnemers. Deze onduidelijkheid zorgde bij de deelnemers soms voor onrust en onzekerheid. De kwetsbaarheid van de deelnemers speelde hierin ook een rol, het vermogen van de deelnemers om vertrouwen te krijgen was niet zo groot en dit vertrouwen werd door de situatie niet opgebouwd. Door de onduidelijke visie werden de rollen van de deelnemers ook niet helder, want zijn het nou kunstenaars of patiënten, of dan toch maar gewoon deelnemers? Uiteindelijk heeft het organisatieteam een compromis gevonden voor de verschillende visies. Aangezien er lang onduidelijkheid was over het concept en hoe de expositie zou worden gepresenteerd naar buiten toe, bleven de deelnemers met vraagtekens zitten, waar wij geen antwoorden op konden geven.

Om zoveel mogelijk duidelijkheid te creëren namen wij het initiatief om een bijeenkomst tussen de deelnemers, curatoren en beeldend therapeuten te organiseren. De bijeenkomst bracht geen helderheid, eerder verwarring. De beeldend therapeuten en curatoren konden zich niet vinden in de mening en visie van elkaar. Hierdoor werden er geen heldere en soms zelfs tegenstrijdige antwoorden gegeven op de vragen van de deelnemers. Dit bracht ons, als contactpersonen in een lastige positie. We probeerden zo flexibel mogelijk te zijn

en op zoek te gaan naar duidelijkheid voor de deelnemers.

Een belangrijk knelpunt tijdens de organisatie van de expositie was dat er vaak niet werd gedaan wat gezegd of beloofd werd. Zowel binnen het organisatieteam als naar de deelnemers toe. Dit zorgde bij de deelnemers voor wantrouwen en onzekerheid. Werde de omgeving en de voorwaarden die als kader werden gesteld wel als veilig genoeg ervaren door de deelnemers om de grote stap van het publiekelijk maken van beeldend werk te kunnen zetten?

Door in te spelen op de situatie en ons best te doen om zoveel mogelijk duidelijkheid, vertrouwen en veiligheid te bieden hebben we persoonlijk een grote groei doorgemaakt. Deze leerervaring is van grote waarde geweest, die ons in staat stelt om onze mening te vormen over dit proces, hierop terug te kijken en te reflecteren.

Door de lastige situaties en voortkomende knelpunten kwamen onze eigen behoeftes naar structuur en heldere afspraken duidelijk naar voren. Waren het cultuurverschillen, waarbij wij bewust werden van onze eigen cultuur? Of een verschil in werkwijze? Of komt onze werkwijze juist voort uit onze eigen culturele achtergrond? Door onze eigen behoeftes werden wij bewust van wat structuur ons biedt, maar ook wat het kan bijdragen voor de deelnemers. Onze rol veranderde door deze bewustwording. Het werd een rol waarin we zoveel mogelijk structuur zochten en deze ook probeerden te bieden aan de deelnemers. Duidelijkheid en vertrouwen is naar onze mening een belangrijk goed in deze vorm van contact en in een proces als deze.

Het bieden van duidelijkheid, vertrouwen en als gevolg daarvan veiligheid zorgde voor een goede werksfeer, we probeerden te helpen waar nodig. Deze sfeer kwam ten goede binnen de groep. De expositie werd als spannend en soms ook een beetje eng ervaren, en juist door dit te delen ontstond er veel steun in de groep. De deelnemers kwamen steeds vaker, het open atelier werd een plek waar men geruststelling kon vinden en tegelijkertijd actief met hun beeldende werkzaamheden bezig konden blijven.

In de evaluatiebijeenkomst die we hadden georganiseerd na de opening van de expositie kwam naar voren dat iedereen blij verrast was met het resultaat, maar een aantal deelnemers gaven ook aan dat ze het proces naar de expositie toe wel als lastig hebben ervaren. De wisselende signalen van het organisatieteam en de onzekerheid die hieruit voortkwam speelden een grote rol.

Terugblik..

De organisatie van de expositie bleek dus complexer dan gedacht. Dit komt door de wisselwerking die plaats vindt tussen de patiënten en hun problematiek, de organisatoren en hun visies en de praktische aspecten van de organisatie. (Therapeutische) doelen van de expositie voor de deelnemer, de rol van de deelnemer binnen de expositie en de gevoeligheden op het gebied van privacy zijn hierin belangrijke onderwerpen, waar van te voren bij stil moet worden gestaan.

Zowel in het grotere geheel als per patiënt zijn er geen duidelijke doelen gesteld met betrekking tot de expositie zelf en het proces er naar toe. Vanuit onze opleiding zijn we gewend om altijd doelen te stellen en hier procesmatig naar toe te werken. Wij willen absoluut niet beweren dat het altijd nodig is om op deze manier te werken, maar we zijn van mening dat het doelgericht werken binnen deze expositie juist wel een grote toevoeging zou zijn geweest. De expositie werd vanuit een therapeutische setting georganiseerd en ook al zou de expositie plaatsvinden buiten de therapeutische setting, het proces naar de expositie toe was wel degelijk gelinkt aan het individuele therapeutische proces van elke patiënt. Door van te voren met de patiënt te bespreken wat diegene verwacht van de expositie, met de deelneming wil bereiken en wat de wensen en behoeften zijn per individu, krijgt de expositie en het proces er naar toe veel meer een therapeutische waarde. Kenmerkend aan de expositie is dat er natuurlijke processen ontstaan door naar producten toe te werken die gedeeld kunnen worden met een publiek. Een voorbeeld hiervan is dat deelnemers een bijzondere verbinding met elkaar aangaan door het gezamenlijke einddoel, namelijk de expositie. Er ontstaat een groepsdynamiek waar normaal gesproken tijdens een groepstherapie flink aan gewerkt moet worden. De deelnemers raakten veel meer in gesprek met elkaar en vonden manieren om elkaar te steunen. Deze natuurlijke processen worden naar onze mening niet geblokkeerd door een werkwijze aan te houden waarin van te voren doelen worden gesteld.

Juist worden die natuurlijke processen ondersteund. Door samen met de patiënt naar doelen toe te werken ontstaat er structuur en daardoor ook meer veiligheid en de mogelijkheid meer te reflecteren op het proces naar de expositie toe. De doelen vormen de basis van de deelneming en zorgen er voor dat de begeleiders en de therapeuten meer sturing kunnen geven aan het proces. Wanneer een patiënt goed voor ogen heeft hoe hij in de expositie staat en waar hij naar toe wil, zal onzekerheid met betrekking tot de druk van het kunstenaar worden of zijn, worden beperkt. Want het was opvallend dat sommige patiënten zich meer aan het ontwikkelen waren als kunstenaar, dus meer bezig waren met het overbrengen van hun beeldend werk op het publiek en anderen meer gericht waren op het psychische proces dat bij het beeldend werken komt kijken. In het open atelier ontstond er dus ook groepsproces waarbij het artistieke niveau af en toe werd vergeleken, dit kon onzekerheid met zich mee brengen. Dit vonden wij een negatieve invloed die het positieve natuurlijke groepsproces afremde.

Wanneer er voor gekozen wordt om met patiënten te werken die niet overeen komen op artistiek niveau, verschillende psychiatrische en culturele achtergronden, is het wat ons betreft echt van belang om per patiënt duidelijke doelen voor ogen te hebben. Men kan er ook voor kiezen om van te voren duidelijke indicaties en contra-indicaties te stellen. Hierdoor pas je de groep meer op elkaar aan en kan er dus ook beter naar een gezamenlijk doel worden gestreefd, zoals het streven naar een identiteit als kunstenaar. Bij deze expositie is vooraf niet besproken binnen het organisatieteam wat indicaties en contra-indicaties zijn voor patiënten die werden uitgenodigd om deel te nemen.

Er zijn meerdere doelen waaraan gewerkt kon worden binnen het proces van de expositie, maar twee behandeldoelen willen wij kenmerken als de belangrijkste doelen die naar voren komen.

1. Het streven naar ik-ontwikkeling naar aanleiding van zelfbeeldproblematiek; wanneer toegewerkt wordt naar het publiekelijk maken van eigen werk, komt het zelfbeeld meer op de voorgrond te liggen, dit doel heeft een therapeutisch karakter. 2. Het ontwikkelen van een identiteit als kunstenaar, waarin meer aandacht gegeven wordt aan het creëren van zelfstandigheid en het ontwikkelen van talent.

Onze ervaring is dat deze doelen los van elkaar moeten worden benaderd. Het streven naar ik-ontwikkeling kan zeker in combinatie met het ontwikkelen van een identiteit als kunstenaar als hoofddoel, maar andersom is het niet voor

iedere patiënt raadzaam om te streven naar een kunstenaarsrol, wanneer ik-ontwikkeling het doel is.

Binnen dit aspect komt al sterk naar voren dat een dergelijke expositie complex is, maar de complexiteit zit ook in de relatie tussen de beeldend therapeut en de patiënt die door de expositie – en het gegeven dat de expositie buiten een therapeutische setting plaatsvindt – veranderd in een meer gelijkwaardige relatie, waarin de therapeut en patiënt een zekere samenwerkingsvorm aangaan. Voor ons speelde de verandering in rol in mindere mate. Wij hadden met alle deelnemers contact, maar alleen gericht op het organiseren van de expositie zelf en het begeleiden van de deelnemers. Om deze reden zullen we in ons stuk niet dieper ingaan op deze kwestie, maar willen dit wel benoemen als een belangrijk gegeven.

We hebben gemerkt dat je als organisator constant balanceert op een grens waarbij het aan de ene kant een succes kan worden en het echt een toevoeging is aan de therapie en aan de andere kant teveel onzekerheden met zich meebrengt waardoor het de patiënten meer schade toebrengt dan oplevert. Meerdere groepen breng je als organisator bij elkaar en moeten met elkaar in overeenstemming zijn. In ons geval betrof dat de deelnemers, de beeldend therapeuten, de curatoren en de sponsors. Het psychiatrische aspect van de deelnemers vereist extra voorzichtigheid, aangezien zij niet altijd even gemakkelijk konden voldoen aan de eisen die werden gesteld om de expositie tot een succes te brengen. Want wanneer gewerkt wordt naar een expositie krijgen deelnemers ook te maken met deadlines en afspraken die moeten worden nagekomen. Dit zijn allemaal elementen die veel stress kunnen opleveren die weer nadelig kunnen werken ten opzichte van de psychiatrische achtergrond. Maar tegelijkertijd weerspiegelen de deadlines en de communicatieve vaardigheden wel de realiteit waar ze normaal gesproken ook mee te maken krijgen en zichzelf in moeten handhaven. Wij vinden het daarom belangrijk dat gemaakte afspraken zowel door de organisatie als de deelnemers wordt nagestreefd, aangezien er hierdoor een leerproces ontstaat die in het dagelijks leven ook kan worden toegepast. Het is wel heel erg belangrijk dat de organisatoren de patiënten handvatten bieden om aan deze verplichtingen te kunnen voldoen, namelijk; veiligheid en structuur bieden om bij de deelnemer een gevoel van vertrouwen te creëren. Hierdoor ontstaan er veilige kaders waarbinnen deelnemers te allen tijde kunnen aankloppen wanneer ze vastlopen of met hun gevoelens en gedachten worstelen, waardoor hun proces geremd

wordt. Het wekelijks deelnemen aan het open atelier bood hierin uitkomst. Op deze manier hadden de deelnemers regelmatig contact met ons en wij hadden goed zicht op het beeldende proces en konden we begeleiding bieden wanneer dit nodig was. Het gevoel van veiligheid is ook gestoeld op de manier waarop de organisatie is opgebouwd en helder kan aangeven wat de deelnemer van de verschillende organisatoren kan verwachten. Bij deze expositie was dit niet altijd het geval waardoor tegenstrijdige berichten van verschillende organisatoren werden ontvangen door de deelnemers. Om dit te voorkomen kan men van tevoren nadenken over een heldere rolverdeling en bijhorende taken, zodat binnen de organisatie efficiënter gewerkt wordt, en de deelnemer duidelijk voor ogen heeft wat hij kan verwachten van elke organisator.

Bij de expositie ‘the eye of the beholder’ is er voor gekozen om het feit dat de deelnemers een psychiatrische achtergrond hebben buiten beschouwing te laten en dit niet op deze manier naar buiten toe te presenteren. Binnen dit concept zijn wij van mening dat deze expositie geschikt is voor patiënten die er aan toe zijn om meer zelfstandigheid en autonomie te ontwikkelen.

Als er wordt gekozen om binnen het concept van een expositie het psychiatrische aspect wel naar buiten te brengen, ligt dit volgens ons anders. De verwachtingen van het publiek en van de patiënten zelf zijn dan anders en patiënten hoeven geen geheim te maken van hun achtergrond. De keuze voor het concept is geheel afhankelijk van de doelen die worden nagestreefd, maar deze keuze moet alvorens het selectieproces gemaakt worden. Zodat patiënten weten waar ze aan deelnemen en hier bewust voor kunnen kiezen.

De avond van de opening van de expositie was in onze beleving een groot succes. Er kwamen veel mensen komen kijken, de sfeer was vrolijk, er was een diversiteit aan optredens en publiek, we kregen veel enthousiaste reacties van zowel de deelnemers als de bezoekers. Er zijn zelfs een aantal werken verkocht.

Wat ons betreft is dit een vorm binnen beeldende therapie dat meer in de aandacht zou moeten komen. Dan doelen we voornamelijk op het exposeren van werk voortgekomen uit een open atelier. Binnen onze opleiding wordt geen aandacht besteed aan dergelijke nieuwe vormen binnen beeldend therapie, terwijl ons het juist erg waardevol lijkt als beeldende therapie zich blijft vernieuwen. Wij beschouwen dit als een zeer waardevolle ervaring, wat een groot gedeelte van ons eigen toekomstbeeld in het vakgebied heeft gevormd. Op de

opleiding kregen wij vaak de vraag of het begeleiden van het open atelier en het organiseren van een expositie wel leerzaam genoeg was. Had dit wel genoeg te maken met beeldende therapie? Wij zouden in de toekomst graag doorgaan met deze vorm, onszelf hier verder in ontwikkelen en meer te weten komen over welke bijdrage exposeren van beeldend werk kan bijdragen aan beeldende therapie.

Tijdens onze stage bij i-psy hebben we zeer nauw samengewerkt, hierdoor zijn we goed op elkaar ingespeeld en vormen we een goede aanvulling op elkaar. Tijdens deze samenwerking ondervonden wij dat onze mening vaak overeenkomt en dat we regelmatig dezelfde kijk op dingen er op na houden. In september 2010 zijn we samen een bedrijf gestart die zich onder andere in de toekomst bezig gaat houden met het samenbrengen van psychiatrie en kunst.

Dit is tevens de reden dat we samen dit hoofdstuk schrijven. Met dit hoofdstuk willen we onze ervaringen delen, knelpunten weergeven, maar voornamelijk vragen oproepen. De lezer zelf laten nadenken over bepaalde onderwerpen en de complexiteit van het samenbrengen van psychiatrie en kunst. Wat wij zeker niet willen stellen is dat een project als deze zwart-wit is. Elke individu, groepssamenstelling, problematiek, instelling etc. heeft zijn eigen benaderingswijze nodig, waar vooraf goed over nagedacht moet worden. Zodat er voldoende vertrouwen, duidelijkheid en daardoor veiligheid kan worden gecreëerd voor de deelnemende patiënt.

Onderbouwend proces verslag

Inleiding:

In dit onderbouwend verslag, behorende bij het praktijkproduct, geven we weer hoe het verloop naar het product toe is gegaan, welke keuzes we hierin hebben gemaakt en waarom, hoe we hebben nagedacht om methodisch-theoretische uitgangspunten en de doelgroep. Ook hebben we de evaluatiegroep om feedback gevraagd en hebben we hier een reflectie op gegeven.

Het verloop van het proces:

In de zomer zijn we door Truus Wertheim-Cahen gevraagd om deel te nemen aan het schrijven van een boek. Het boek gaat over de band tussen kunst en psychiatrie en de tentoonstelling die we vorig jaar hebben georganiseerd is daar een aanleiding toe. Naast Truus Wertheim-Cahen – die redactrice is – en Theo Festen – die meer vanuit een filosofisch oogpunt naar het thema kijkt – schrijven de beeldend therapeuten, de curatoren en deelnemende cliënten ook mee aan het boek. Wertheim-Cahen ziet ons als de nieuwste generatie beeldend therapeuten (nu nog in opleiding) en vond het daarom interessant om onze visie op de tentoonstelling te integreren in het boek. In de eerste plaats was Wertheim-Cahen niet van plan om ons een heel hoofdstuk te geven, aangezien ze niet het idee had dat wij genoeg hadden in te brengen wat ook interessant genoeg is om in het boek op te nemen. De beeldend therapeuten en curatoren hebben toen wel aangegeven het juist van belang te vinden dat wij onze visie konden geven, aangezien we een belangrijke rol op ons hadden genomen tijdens de expositie. Ook hadden we een aantal keer met Wertheim-Cahen afgesproken en dit heeft geholpen met haar visie op ons, uiteindelijk gaf ze ons de doorslag om toch volwaardig deel te kunnen nemen.

In onze eerste versie hebben we een hoofdstuk geschreven, die heel erg passend was geweest als essay voor de opleiding. We hebben veel onderbouwd vanuit de literatuur. Wertheim-Cahen gaf aan dat dit niet de bedoeling was, ze was juist op zoek naar onze belevingen, onze visie. De manier waarop we het hadden geschreven was naar haar mening te ‘schools’. We hebben het vervolgens een aantal keer opnieuw geschreven en steeds feedback van Wertheim-Cahen geïntegreerd. We hebben een aantal keer met haar afgesproken, aangezien we wel af en toe merkten dat het moeilijk was om weer in die beleving te komen,

aangezien het inmiddels alweer een half jaar geleden was dat de tentoonstelling had plaatsgevonden. Door de gesprekken met Truus Wertheim-Cahen en de vragen die ze stelde, lukte het ons om het verhaal goed vorm te geven en er een logische opbouw in aan te brengen. Wertheim-Cahen bleef wel hameren op onze schrijfstijl die ze niet passend genoeg vond voor het boek. Uiteindelijk heeft ze besloten om het hoofdstuk voor de versie van het boek te herschrijven en wij kijken dan kritisch of het nog wel onze stempel blijft houden.

De laatste versie die wij nog helemaal zelf hebben geschreven, hebben we naar onze evaluatiegroep gestuurd. Deze versie leveren we ook voor ons product voor school in. We kregen van de evaluatiegroep geen negatieve feedback op onze schrijfstijl, dus de meningen zijn hier blijkbaar over verdeeld, maar we respecteren Truus Wertheim-Cahen in haar keuze het te herschrijven voor het uiteindelijke boek, aangezien zij de eindredactrice is.

Methodische uitgangspunten

In de eerste versie van ons hoofdstuk hadden we ervoor gekozen om onze stellingen te onderbouwen aan de hand van literatuur en theorieën. De redactrice gaf als feedback dat dit niet de bedoeling was, dat alleen onze visie duidelijk naar voren moest komen in ons stuk.

Wel hebben we aan de hand van onze visie besloten onze mening te onderzoeken in ons eindonderzoek. Hierbij hebben we als hoofdvraag gesteld:

Wat kan het exposeren van beeldend werk van volwassen psychische of psychiatrische cliënten bijdragen aan beeldende therapie?

In dit onderzoek hebben we onder andere literatuur onderzoek gedaan en gekeken welke methodes er bij aspecten van het exposeren binnen beeldende therapie passen. Er is weinig tot geen literatuur geschreven over het exposeren binnen beeldende therapie.

Doelgroep

Het boek richt zich niet alleen op beeldend therapeuten, het richt zich op iedereen die te maken heeft of interesse heeft in kunst en psychiatrie. Dit kan binnen een therapeutische setting plaatsvinden, maar zeker ook daarbuiten. Om ons te verdiepen in de doelgroep hebben we ervoor gekozen om dit te combineren met de interviews voor ons eindonderzoek. Voor ons onderzoek

hebben we acht mensen die regelmatig in aanraking komen met kunst en psychiatrie geïnterviewd en drie cliënten die hebben deelgenomen aan de expositie 'the eye of the beholder'. Door uitgebreide interviews te houden, kwamen we erachter welke vragen er nog liggen over het exposeren binnen beeldende therapie en welke meningen er over zijn.

De mensen die wij hebben geïnterviewd:

Truus Wertheim – Cahen :	Beeldend therapeut
Annelies Wasmann:	Beeldend therapeut
Suzanne Delshadian:	Beeldend therapeut en kunstenares
Marijke Janssen:	Beeldend therapeut en kunstenares
Klaar Wolf:	Docent en beeldend therapeut
Mariëtta Stevens:	Beeldend therapeut
Joost van den Toorn:	Kunstenaar en verzamelaar van outsider art
Karin Treisberg:	Medewerker Atelier Heerenplaats

Maar ons uiteindelijke stuk komt voornamelijk voort uit onze eigen ervaringen. Het horen van de meningen en visies van anderen op de dit onderwerp was erg interessant en leerzaam, maar uiteindelijk hebben wij onze eigen visie op dit onderwerp beschreven.

Feedback evaluatiegroep

Voor onze evaluatiegroep hebben we 4 personen gevraagd die nauw betrokken zijn bij het boek waaraan wij meeschrijven. Hieronder geven we een beschrijving van wie ze zijn en wat hun rol is binnen het boek:

Truus Wertheim-Cahen is beeldend creatief therapeut. Ze is werkzaam in eigen praktijk. Truus heeft meerdere boeken geschreven, geeft lezingen en workshops over beeldende therapie en kunst en psychiatrie. Truus Wertheim-Cahen heeft het boek waarvoor dit hoofdstuk dient geïnitieerd en is eindredactrice van het boek.

Theo Festen (1936) is psycholoog en psychotherapeut en schrijft mee aan het boek waarvoor dit hoofdstuk dient. Hij was beleidsfunctionaris en algemeen secretaris van de NVAGG (Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg). Hij schreef het Handboek RIAGG-hulpverlening (1991/1994) en, samen met Henk Verburg, Van Dichtbij en Veraf (1997), een geschiedenis van vijftien jaar RIAGG en vijftientig jaar NVAGG. Daarna schreven Henk Verburg en hij samen Psychische Problemen / Passende Hulp (2002), Passende Hulp voor bij Opvoeding- en Ontwikkelingsproblemen (2003 / 2006) en Passende Zorg voor ouderen met psychische problemen.(2005). Hun laatste boek, De mens is een eigenaardig dier (2007), met foto's en gedichten van de auteurs, gaat over hoe mensen kunnen voorkomen dat hun eigen aardigheden in hun nadeel werken en juist tot hun voordeel kunnen keren. Zo kunnen zij de hulpverlening min of meer overbodig maken. Theo Festen schrijft gedichten en vertaalde gedichten van Paul Eluard (Wereld met Ogen van Sneeuw, 1998) en Jean Cocteau (Gedichten, 2003). Hij was ook samensteller van de bloemlezing Gevoelens, ik heb er wel duizend (1999), gedichten van gevoel, uitzinnigheid en waanzin.

Annelies Wasmann is beeldend therapeut bij i-psy, interculturele psychiatrie in Amsterdam. Afgestudeerd aan de opleiding beeldende therapie aan de HU Amersfoort. Wasmann schrijft mee aan het boek waarvoor dit hoofdstuk dient.

Sebastian Rypson is antropoloog in de kunst en curator bij WM Gallery in Amsterdam. Hij is curator van de tentoonstellingen van i-psy en schrijft mee aan het boek waarvoor dit hoofdstuk dient.

Iedereen heeft een evaluatieformulier ingevuld en de resultaten hiervan hebben we onder elkaar gezet.

1. Komt onze visie goed naar voren binnen het door ons geschreven hoofdstuk?

Wertheim-Cahen: De visie had wel korter en bondiger gekund. Dat had de kracht ervan onderstreept.

Festen: Het probleem wordt uiteindelijk helder gesteld en de visie komt wel naar voren, maar het gaat via iets te veel omwegen.

Wasmann: Jazeker, jullie vinden het exposeren vanuit een open atelier een waardevol onderdeel van beeldende therapie, belangrijk bij een dergelijke expositie is dat aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan.

Rypson: Ik vindt dat jullie hoofdstuk begint met een beschrijving en dat al heel snel duidelijk wordt hoe jullie erover denken, zonder dat jullie iemand specifiek judge-n. Op 't eind komt ook naar voren wat jullie van de ervaring hebben meegenomen en dat jullie verder borduren hierop – er schemert zelfs door dat jullie samen verder gaan. Erg leuk!

2. Is het beeldende therapie aspect voldoende terug gekomen binnen het hoofdstuk?

Wertheim-Cahen: Als jullie bedoelen dat je het belang van het doelgericht werken hebt bepleit, zeker.

Maar er zitten nog veel meer aspecten aan beeldende therapie

Festen: Het beeldend therapie aspect komt voldoende naar voren.

Wasmann: Ja, jullie beschrijven je ervaringen en visie op de expositie als een onderdeel van beeldende therapie. Jullie leggen de context van de GGZ instelling, en de plaats van beeldende therapie daarin, uit. Ook gaan jullie in op therapiedoelen en de (ontwikkelings) processen van de deelnemers.

Rypson: In principe is dit deel van jullie visie op de expo; jullie hebben 't voortdurend over de behandeling cq. Therapeutische aspecten in 't stuk, dit vind ik heel goed.

3. Kan dit hoofdstuk een toegevoegde waarde hebben voor beeldende therapie?

Wertheim-Cahen: Ja!

Festen: Het hoofdstuk stelt een mogelijkheid aan de orde om beeldende therapie op zich en exposeren als doel met elkaar te verbinden.

Wasmann: Jullie hoofdstuk laat zien dat er terreinen zijn op het gebied van beeldende therapie die nog verkend en uitgebreid kunnen worden. Dit kan een ontwikkeling voor het vak betekenen en daarmee mogelijk het imago en de bekendheid.

Rypson: Ik denk het wel; jullie pleiten heel duidelijk voor andere vormen van BT die dus ook buiten de therapeutische setting kan afspelen, heel goed.

4. Sluit dit hoofdstuk aan bij de doelgroep die we aan proberen aan te spreken met het boek?

Wertheim-Cahen: Dat is zeer de vraag en zal moeten blijken omdat de doelgroep nog niet zo uitgesproken is. Maar als samensteller en eindredacteur denk ik dat het aan zal sluiten bij iedereen die met beeldende therapie te maken heeft, beroepshalve of als cliënt.

Festen: Het hoofdstuk sluit mijns inziens aan bij de doelgroep die wij met het boek proberen aan te spreken.

Wasmann: Ik denk dat dit hoofdstuk met name interessant is voor beeldend therapeuten.

Rypson: Zelfde als de vorige vraag; aangezien jullie voor iets pleiten, sluit het aan bij de doelgroep bij wie jullie pleiten.. namelijk iedere instelling die te maken heeft met psychiatrische cliënten en BT.

5. Ons doel van dit hoofdstuk is om de lezer vragen aan zichzelf te laten stellen en over de onderwerpen die in het hoofdstuk voorkomen te laten nadenken, wordt dit doel behaald?

Wertheim-Cahen: Gedeeltelijk, maar het hangt ervan af wie die lezer is. Ik denk zeker wel voor iedereen die met beeldende therapie te maken heeft, beroepshalve of als cliënt.

Festen: Het hoofdstuk laat de lezer voldoende vragen aan zichzelf stellen.

Wasmann: Het stuk zette mij aan het denken, ik vond het inspirerend en heb een aantal aantekeningen gemaakt om volgend jaar het proces van de tentoonstelling nadrukkelijker te verbinden met de therapie.

Rypson: Jullie pleiten en analyseren wel heel erg sterk, je bent eerder geneigd om de tekst te volgen ipv zelf na te denken, daarvoor zijn er niet genoeg opengelaten momenten in de tekst.

6. Wat vindt je van de opbouw en de schrijfstijl van het hoofdstuk?

Wertheim-Cahen: Daar had ik zoals jullie gemerkt hebben best veel problemen mee. Niet met jullie inhoudelijke boodschap!!! Tegelijk houd ik er rekening mee dat jullie dit nog niet eerder gedaan hadden. Wel vraag ik me af of de opleiding niet meer aandacht zou moeten besteden aan het leren schrijven/je vak uitdragen.

Festen: Het geheel kan korter en meer to the point. Een aantal keren wordt een aanzet gemaakt en wordt het probleem aangeduid alvorens naar een oplossing wordt gewerkt.

Wasmann: Prima. Mooi dat jullie in de laatste alinea een korte conclusie schrijven en duidelijk maken wat jullie doel is met het schrijven van dit hoofdstuk.

Rypson: Ik vind het heel helder en goed geschreven.

7. Overige feedback:

Wertheim-Cahen: Dit alles laat buiten kijf dat jullie je tijdens je stage geweldig geweerd hebben en dat blijkt ook uit jullie stuk.

Festen: Een aantal zaken zouden stelliger tegenover elkaar gesteld kunnen worden.

Wasmann: Ik vind dat jullie een goed, kritisch en interessant hoofdstuk hebben geschreven, bedankt!

Rypson: Enige misschien; een bepaalde concrete voorbeeld waardoor je een beeld vormt van het project en de implicaties van de vragen.. hierdoor creëer je meer ruimte ook tot zelf-nadenken, maar goed, eigenlijk vindt ik het wel goed zo.

Reflectie op de feedback:

In de eerste plaats hebben we het idee gekregen vanuit de feedback dat binnen ons hoofdstuk duidelijk onze visie is overgekomen en dat men, zeker als men zich bezig houdt met beeldende therapie, iets kan hebben aan dit hoofdstuk. Het boek is niet alleen bedoeld voor beeldend therapeuten, ook voor andere behandelaars / organisatoren en mensen die affiniteit hebben met het thema kunst en psychiatrie. Na aanleiding van de feedback kunnen we de conclusie trekken dat we niet bij de gehele adresgroep aansluiting zullen vinden, maar de noodzaak om dit te doen is ook niet heel groot. Het boek wordt een verzameling

van verschillende uitgangspunten en visies, waar ons hoofdstuk onderdeel van is. Deze verschillende uitgangspunten en visies kunnen ervoor zorgen dat de gehele adresgroep aansluiting kan vinden.

Wertheim-Cahen is als enige nogal kritisch op onze schrijfstijl. Dit is wat ons betreft alleen maar goed, aangezien Wertheim-Cahen ook de eindredactrice is voor het boek. We hebben het hoofdstuk naar aanleiding van de feedback meerdere malen opnieuw geschreven, totdat hetgeen we wilden vertellen helder genoeg naar voren kwam. Wertheim-Cahen herschrijft wel ons hoofdstuk, om het nog beter leesbaar te maken voor een wat groter publiek. Hier kunnen we ons wel in vinden, aangezien we niet onderschatten dat er veel ervaring en kennis bij komt kijken om een aantrekkelijk en onderhoudend stuk te schrijven voor best een brede doelgroep.

Inhoudelijk gezien waren Wertheim-Cahen en Festen van mening dat we korter en bondiger hadden kunnen zijn. Dit hebben we allebei lastig gevonden tijdens het schrijven, aangezien het heel moeilijk is om je ervaringen in enkele zinnen te pakken en uit te dragen. Dit was een van de punten waarom we het hoofdstuk ook zo vaak opnieuw hebben geschreven. We zien dit als iets waar we op moeten blijven oefenen als we in de toekomst door willen gaan met het uitdragen van onze visie en kennis. Aangezien Wertheim-Cahen het hoofdstuk zelf nog aanpast, hebben we het vertrouwen dat dit nu wordt verbeterd. We moeten eerlijkheidshalve ook vermelden dat we ervan uit gingen dat het boek inmiddels al klaar zou zijn, maar dit is niet het geval. Dit heeft te maken met de financiële zorgen die nog niet zijn opgelost. Helaas kunnen we het gehele boek nog niet inleveren bij ons afstuderen.

Wat hebben we ervan geleerd:

Voor ons is het zeer leerzaam geweest om te leren hoe je het beste je eigen visie kan verwoorden. Dit bleek lastiger dan in eerste instantie gedacht. Vanuit de ervaring die we hadden opgedaan tijdens het organiseren van de expositie 'the eye of the beholder', hadden we een eigen mening op dit gebied ontwikkeld. We waren het niet overal mee eens en naar onze mening zouden veel dingen anders aangepakt moeten worden. Om dat in een kloppend verhaal op papier te zetten bleek lastig, Truus Wertheim-Cahen heeft ons hier veel bij geholpen.

Buiten dat het leerzaam was om onze visie op papier te zetten, was het vooral leerzaam om goed stil te staan bij wat onze visie precies inhield. Het was interessant om onze eigen visie uit te denken en discussiëren over sommige onderwerpen.

Zoals al eerder vermeld wordt hebben we in het begin moeten 'knokken' voor een plekje in ons boek. Ook dit was zeer leerzaam. Als beginnend professional moet je jezelf leren bewijzen en er bewust van zijn dat je ervaringen, visie en mening er toe doen.

Wij merkten dat Truus Wertheim-Cahen ons onderschatte, we hebben veel moeite moeten doen om onszelf te bewijzen. Maar uiteindelijk is Wertheim-Cahen blij met onze deelname en vindt onze toevoeging in het boek interessant. Het mooiste compliment dat we van haar kregen was dat we haar aan het denken hadden gezet en haar hadden geïnspireerd voor het schrijven van haar inleiding. Als jong professional moet je jezelf regelmatig bewijzen, dit komen wij ook tegen binnen ons eigen bedrijf. We worden niet altijd in eerste instantie serieus genomen. Daarom is het proces aan het begin van het boek erg belangrijk voor ons geweest.

Aanbevelingen

In het begin van de zomer in 2010 zijn we gestart met het schrijven van het hoofdstuk. Van te voren hadden wij niet ingeschat dat wij meerdere versies zouden gaan schrijven. Dit blijkt zeer gebruikelijk te zijn bij het schrijven van een artikel of boek. Hier moet van te voren rekening mee gehouden worden, dit kosten ons meer tijd dan verwacht. Schrijven voor een boek vraagt om een andere aanpak dan als je bijvoorbeeld een essay schrijft voor je opleiding. Je

moet rekening houden met het feit dat niet iedereen binnen de doelgroep op de hoogte is van de vaktaal en de betekenis daarvan, met verkeerde interpretaties en het moet goed leesbaar zijn.

Dit is het eerste boek binnen Nederland die gaat over dit onderwerp; exposeren door psychische / psychiatrische cliënten vanuit een open atelier. Een van de doelen is om deze vorm van therapie meer bekendheid te geven. Onze aanbevelingen gaan uit naar het zoeken van meer manieren om deze vorm van therapie meer bekendheid te geven, zodat dit behandelaanbod binnen meer instellingen zou kunnen worden toegepast.

Het zou goed zijn als er meer over dit onderwerp zou worden geschreven en er theorieën, methodes en werkwijzen voor ontwikkeld kunnen worden.

Bijlage

Bijlage

In de bijlage vindt u twee versies die we voor ons definitieve hoofdstuk hadden geschreven. Het eerste document is de opzet die we maakte voor het hoofdstuk. Deze werd afgekeurd door Truus Wertheim-Cahen omdat het naar haar mening te ‘schools’ was en onze eigen visie meer naar voren moest komen. Het tweede document is ongeveer de derde versie van ons hoofdstuk.

Inleiding

En dan is het zover. Na een half jaar stage bij I-spy breekt een nieuw onderdeel aan. We mogen meehelpen in de organisatie van de expositie “The eye of the beholder” die I-psy in samenwerking met WM Gallery jaarlijks wil organiseren. We hebben ons hier zeer op verheugd. Als beeldende therapie stagiaires waren we al erg bedreven in het begeleiden van een open atelier binnen I-psy, waarin wekelijks verschillende psychiatrische patiënten volop experimenteerden en al schilderend vormgaven aan hun gevoelens en gedachten. Iedereen ging zich steeds meer thuis voelen. Het idee dat deze mensen, die zich elke week ontwikkelden in het beeldende werken, een podium kregen om te exposeren, zorgde ervoor dat we ons hier volledig voor wilden inzetten. Wij kregen de taak om als patiëntencontact te fungeren. Deze rol leek ons handig, aangezien de meeste deelnemers in het open atelier aan het werk gingen voor de expositie.

Achteraf beschrijven we onszelf als onwetend, een beetje naïef. We hadden duidelijk nog geen visie. Er zijn vele stress-momenten, valkuilen, dilemma's, conflicten, misverstanden, leermomenten en nieuwe situaties geweest die ons hebben gevormd binnen dit project. De elementen klinken zwaar, maar brachten ons de uitdaging om ons te verdiepen, ons in te leven en de ambitie te ontwikkelen kunst en psychiatrie samen te brengen. We hebben door deze expositie een duidelijke visie ontwikkeld als het gaat om het naar buiten brengen en vertonen van werk van mensen met een psychische of psychiatrische achtergrond. In dit hoofdstuk belichten we enkele onderwerpen die laten zien dat de begrippen kunst en psychiatrie niet zomaar een verbinding aangaan en dat de complexiteit van zo'n expositie erg veel zorgvuldigheid vraagt van de organisatoren.

Organisatieproces

Ongeveer een half jaar voor de expositie zijn er patiënten gevraagd om deel te nemen. Hier werd enthousiast op gereageerd. Een aantal deelnemers gingen aan de slag in het open atelier, sommige deelnemers werkten voornamelijk thuis en anderen werkten hieraan onder begeleiding van de beeldend therapeuten tijdens de therapie. Het open atelier vond drie keer in de week plaats. Patiënten konden komen zonder afspraak en zelfstandig werken aan persoonlijke thema's en het werk voor de expositie. We hadden veel overzicht over het beeldende proces van de deelnemers die in het open atelier werkten. In het begin waren deze

deelnemers vooral nog zelfstandig aan het werk, maar langzaam werd dit proces met ons en onderling besproken. Hierdoor ontstond er een goede werksfeer en hielpen we waar nodig. De expositie werd als spannend en soms ook een beetje eng ervaren, en juist door dit te delen ontstond er veel steun in de groep. De deelnemers kwamen steeds vaker, het open atelier werd een plek waar men geruststelling kon vinden en actief met hun proces bezig konden blijven. Als contactpersoon hielden we iedereen op de hoogte, gaven aan wanneer werk moest worden ingeleverd en deelnemers konden naar ons toekomen met vragen, opmerkingen en eventuele individuele afspraken als dat nodig was. Als contactpersonen organiseerden wij bijeenkomsten voor de deelnemers, curatoren en beeldend therapeuten, zodat iedereen elkaar kon leren kennen en onduidelijkheden uit de weg konden gaan.

Het organisatieproces verliep anders dan we gedacht hadden. Onze taak bleef niet alleen bij contactpersonen voor de deelnemers. We zijn steeds meer op ons gaan nemen binnen de organisatie. Dit deden we omdat het aan de ene kant nodig was om te voldoen aan alle wensen van de exposerende deelnemers, de curatoren van de galerie en de beeldende therapeuten van I-psy, maar zeker ook omdat we zelf steeds enthousiaster werden over het project.

Tijdens het proces bleek dat binnen het organisatie-team verschillende visies waren op het concept van de expositie, en dan met name als het ging over hoe de expositie naar buiten toe werd gepresenteerd. De beeldend therapeuten en curatoren hadden verschillende meningen en belangen over in hoeverre het psychiatrische aspect van de deelnemers een rol ging spelen in de presentatie. Zolang hier nog geen rechte lijn in werd getrokken was het moeilijk om hier duidelijk en helder in te zijn richting de deelnemers. Deze onduidelijkheid zorgde bij de deelnemers soms voor onrust en onzekerheid. De problematiek van de deelnemers speelde hierin ook een rol, want het was voor deze deelnemers moeilijk om vertrouwen te krijgen en dit werd hierdoor niet gecreëerd. Door de onduidelijke visie werden de rollen van de deelnemers ook niet helder, want zijn het nou kunstenaars of patiënten, of dan toch maar gewoon deelnemers? Deze vraagtekens bleven bestaan tot het einde van het proces, aangezien het heel lang heeft geduurd voordat het organisatie-team een compromis gevonden had voor de verschillende visies.

De avond van de expositie was in onze beleving een groot succes. Er zijn heel veel mensen komen kijken, de sfeer was vrolijk door de diversiteit aan optredens en publiek, we kregen veel enthousiaste reacties van zowel de deelnemers als de bezoekers en er zijn zelfs een aantal werken verkocht. In de evaluatiebijeenkomst die we hadden georganiseerd in de weken na de expositie kwam naar voren dat iedereen blij verrast was met het resultaat, maar een aantal deelnemers gaven ook aan dat ze het proces naar de expositie toe wel als lastig hebben ervaren. De wisselende signalen van het organisatie-team en de onzekerheid die hier uit voortkwam speelden een grote rol hierin.

complexiteit

De organisatie van de expositie bleek dus complexer dan gedacht. Er vindt steeds een wisselwerking plaats tussen de patiënten en hun problematiek, de organisatoren en hun visies en de praktische aspecten van de organisatie. Om dieper in te gaan op de complexiteit belichten we drie onderwerpen, namelijk; (therapeutische) doelen van de expositie voor de deelnemer, de rol van de deelnemer binnen de expositie en de gevoeligheden op het gebied van privacy. We hebben over deze onderwerpen een duidelijk visie ontwikkeld en willen hiermee de lezer aan het denken zetten.

Doelen

In het verloop van het proces kwamen wij erachter dat zowel in het groter geheel als per patiënt geen duidelijke doelen zijn gesteld met betrekking tot de expositie zelf en het proces er naar toe. Vanuit onze opleiding zijn we gewend om altijd doelen te stellen en hier procesmatig naar toe te werken. Wij willen absoluut niet beweren dat het altijd nodig is om op deze manier te werken, maar we zijn van mening dat het doelgericht werken binnen deze expositie juist wel een grote toevoeging zou zijn geweest. De expositie werd vanuit een therapeutische setting georganiseerd en ook al zou de expositie plaatsvinden buiten de therapeutische setting, het proces naar de expositie toe was wel degelijk gelinkt aan het individuele therapeutische proces van elke patiënt. Wij vinden dat dit de expositie juist ook interessanter maakt voor de patiënt om deel te nemen. Door van te voren met de patiënt te bespreken wat diegene verwacht van de expositie, met de deelneming wil bereiken en wat de wensen en behoeften

zijn per individu, krijgt de expositie en het proces er naar toe veel meer een therapeutische waarde. Kenmerkend aan de expositie is dat er natuurlijke processen ontstaan door naar producten toe te werken die gedeeld kunnen worden met een publiek. Deze natuurlijke processen worden naar onze mening niet geblokkeerd door een werkwijze aan te houden waarin van te voren doelen worden gesteld. Juist worden die natuurlijke processen ondersteunt. Door samen met de patiënt naar doelen toe te werken ontstaat er structuur en daardoor ook meer veiligheid en de mogelijkheid meer te reflecteren op het proces naar de expositie toe. De doelen vormen de basis van de deelneming en zorgen er voor dat de begeleiders en de therapeuten meer sturing kunnen geven aan het proces. Wanneer een patiënt goed voor ogen heeft hoe hij in de expositie staat en waar hij naar toe wil, zal onzekerheid met betrekking tot de druk van het kunstenaar worden of zijn, worden beperkt. Want het was opvallend dat sommige patiënten zich meer aan het ontwikkelen waren als kunstenaar, dus meer bezig waren met het overbrengen van hun beeldend werk op het publiek en anderen meer gericht waren op het psychische proces dat bij het beeldend werken komt kijken. In het open atelier ontstond er een groepsproces waarbij het artistieke niveau af en toe werd vergeleken en dit kon veel onzekerheid met zich meebrengen. Dit vonden wij een negatieve ontwikkeling die het mooie natuurlijke groepsproces afremde.

Wanneer er voor gekozen wordt om met patiënten te werken die niet overeen komen op artistiek niveau, verschillende psychiatrische achtergronden hebben en verschillende benaderingswijzen vanuit de therapeut of begeleider nodig hebben, is het wat ons betreft echt van belang om per patiënt duidelijke doelen voor ogen te hebben. Men kan er ook voor kiezen om van te voren duidelijke indicaties en contra-indicaties te stellen. Hierdoor pas je de groep meer op elkaar aan en kan er dus ook beter naar een gezamenlijk doel worden gestreefd, zoals het streven naar een identiteit als kunstenaar.

Bij deze expositie is vooraf niet besproken binnen het organisatie team wat indicaties en contra-indicaties zijn voor patiënten die werden uitgenodigd om deel te nemen. Hierdoor deden er 24 deelnemers mee, ieder met zijn eigen achtergrond, wensen en behoeften.

Er zijn meerdere doelen waaraan gewerkt kon worden binnen het proces van de expositie, maar twee behandel doelen willen wij kenmerken als de belangrijkste doelen die naar voren komen.

1. Het streven naar ik-ontwikkeling naar aanleiding van zelfbeeldproblematiek; wanneer toegewerkt wordt naar het publiekelijk maken van eigen werk, komt het zelfbeeld meer op de voorgrond te liggen, dit doel heeft een therapeutisch karakter. 2. Het ontwikkelen van een identiteit als kunstenaar, waarin meer aandacht gegeven wordt aan het creëren van zelfstandigheid en het ontwikkelen van talent.

Onze ervaring is dat deze doelen los van elkaar moeten worden benaderd. Het streven naar ik-ontwikkeling kan zeker in combinatie met het ontwikkelen van een identiteit als kunstenaar als hoofddoel, maar andersom is het niet voor iedere patiënt raadzaam om te streven naar een kunstenaarsrol, wanneer ik-ontwikkeling het doel is.

Binnen dit aspect komt al sterk naar voren dat een dergelijke expositie complex is, maar de complexiteit zit ook in de relatie tussen de beeldend therapeut en de patiënt die door de expositie – en het gegeven dat de expositie buiten een therapeutische setting plaatsvindt – veranderd in een meer gelijkwaardige relatie, waarin de therapeut en patiënt een zekere samenwerkingsvorm aangaan. Voor ons speelde de verandering in rol in mindere mate. wij hadden met alle deelnemers contact, maar alleen gericht op het organiseren van de expositie zelf en het begeleiden van de deelnemers. Om deze reden zullen we in ons stuk niet dieper ingaan op deze kwestie, maar willen dit wel benoemen als een belangrijk gegeven.

Organisatoren

De organisatie van een expositie waarbij gewerkt wordt met psychische of psychiatrische patiënten vereist veel zorgvuldigheid. We hebben gemerkt dat je als organisator constant balanceert op een grens waarbij het aan de ene kant een succes kan worden en het echt een toevoeging is aan de therapie en aan de andere kant teveel onzekerheden met zich meebrengt waardoor het de patiënten meer schade toebrengt dan oplevert. Meerdere groepen breng je als organisator bij elkaar en moeten met elkaar in overeenstemming zijn. In ons geval betrof dat de deelnemers, de beeldend therapeuten, de curatoren en de sponsors. Het psychiatrische aspect van de deelnemers vereist extra voorzichtigheid, aangezien zij niet altijd even gemakkelijk konden voldoen aan de eisen die werden gesteld om de expositie tot een succes te brengen. Want wanneer gewerkt wordt naar een expositie krijgen deelnemers dus ook te maken met deadlines van wanneer

het werk af moest zijn, afspraken die moeten worden nagekomen en het contact houden met de organisatie. Dit zijn allemaal elementen die veel stress kunnen opleveren die weer nadelig kunnen werken ten opzichte van de psychiatrische achtergrond. Maar tegelijkertijd weerspiegelen de deadlines en de communicatieve vaardigheden die ervoor nodig zijn wel de realiteit waar ze normaal gesproken ook mee te maken krijgen en zichzelf in moeten handhaven. Wij vinden het daarom belangrijk dat gemaakte afspraken zowel door de organisatie als de deelnemers wordt nagestreefd, aangezien er hierdoor een leerproces ontstaat die in het dagelijks leven ook kan worden toegepast. Het is wel heel erg belangrijk dat de organisatoren de patiënten handvatten bieden om aan deze verplichtingen te kunnen voldoen, namelijk; veiligheid en structuur bieden om bij de deelnemer een gevoel van vertrouwen te creëren. Hierdoor ontstaan er veilige kaders waarbinnen deelnemers te allen tijde kunnen aankloppen wanneer ze vastlopen of met hun gevoelens en gedachten worstelen, waardoor hun proces geremd wordt. Het wekelijks deelnemen aan het open atelier bood hierin uitkomst. Op deze manier hadden de deelnemers regelmatig contact met ons en wij hadden goed zicht op het beeldende proces en konden we begeleiding bieden wanneer dit nodig was. Het gevoel van veiligheid is ook gestoeld op de manier waarop de organisatie is opgebouwd en helder kan aangeven wat de deelnemer van de verschillende organisatoren kan verwachten. Bij deze expositie was dit niet altijd het geval waardoor tegenstrijdige berichten van verschillende organisatoren werden ontvangen door de deelnemers. Om dit te voorkomen kan men van te voren nadenken over een heldere rolverdeling en bijhorende taken, zodat binnen de organisatie efficiënter gewerkt wordt, en de deelnemer duidelijk voor ogen heeft wat hij kan verwachten van elke organisator.

Bij de expositie 'the eye of the beholder' is er voor gekozen om het feit dat de deelnemers een psychiatrische achtergrond hebben buiten beschouwing te laten en dit niet op deze manier naar buiten toe te presenteren. Binnen dit concept zijn wij van mening dat deze expositie geschikt is voor patiënten die er aan toe zijn om meer zelfstandigheid en autonomie te ontwikkelen.

Als er wordt gekozen om binnen het concept van een expositie het psychiatrische aspect wel naar buiten te brengen, ligt dit volgens ons anders. De verwachtingen van het publiek en van de patiënten zelf zijn dan anders en patiënten hoeven geen geheim te maken van hun achtergrond. De keuze voor het concept is geheel afhankelijk van de doelen die worden nagestreefd, maar

deze keuze moet alvorens het selectieproces gemaakt worden. Zodat patiënten weten waar ze aan deelnemen en hier bewust voor kunnen kiezen.